

Археологически сезон 2008

Богат на открития, но и изпълнен с две трагични събития, беше тазгодишният археологически сезон. България изгуби двама от най-видните си археолози. На 28 февруари при пожар във влака София-Кардам трагично загина най-добрият ни специалист по старобългарска история и археология и директор на Археологическия институт с музей към БАН проф. Рашо Рашев, който посвети повече от 40 години от живота си на изледване на първата българска столица Плиска. През септември внезапно си отиде проф. Георги Китов. Световноизвестният учен коренно промени представите ни за траките и благодарение на него за България и траките заговори целият свят.

ЕКИПЪТ НА ДАНИЕЛА АГРЕ ОТКРИ ТРАКИЙСКА КОЛЕСНИЦА ОТ II ВЕК КРАЙ БОРИСОВО, ЕЛХОВСКО

Напълно запазената тракийска колесница от началото на II век, бе открита през август от екип на Даниела Агре край елховското с. Борисово. Погребване на такъв тип съоръжение се намира за втори или трети път не само у нас, но и в Европа. Самата каляска е принадлежала на местен тракийски аристократ, който е бил и воин, тъй като в съседната яма са открити два негови щита с пишна бронзова украса. За първи път се открива и багажникът на този тип „парадна карета“, който е пълен с вносни стъклени и керамични съдове. Находката е безпрецедентна за Европа, защото е единствената луксозна четириколка, намирана по нашите земи във вида, в който е положена.

Конете, които я теглят са били умъртвени на място. Те са с изключително богато украсена сбруя – на ярема има бронзова фигура на пантера, която е емблемата на каляската. За първи път се открива и изцяло запазен багажникът на каляската, пълен с трапезна керамика и италиански вносни стъклени съдове, в които е имало вино.

„В центъра на багажника има уникален объл стъклен съд. Направихме справка в Британския музей и в Триест. И на тях не им е известно досега в света да е бил откриван негов аналог“, обясни Агре. Според нея колесницата е собственост на богат тракийски владетел, живял в района в края на първи, началото на втори век след Хр. по времето на

император Траян, когато Тракия вече е римска провинция, но тракийската аристокрация е запазила привилегиите си. Наблизо археолозите са открили и останките на резиденцията на владетеля, която е била изключително богата – с основи от прецизно обработен камък и с мраморни колони.

ДВОРЕЦЪТ НА ПЪРВИТЕ АСЕНЕВЦИ БЕ ОТКРИТ НА ХЪЛМА ТРАПЕЗИЦА ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Екип археолози, начело с Константин Тотев от Археологическия институт с музей при БАН, откриха през август дворецът на Асен, Теодор и Калоян. Той е изключително добре запазен, стените му – необичайно дебели, а площта му – цели 3000 кв.м (Царевец е 5000 кв.м). Вътре са открити

4–5 жилищни помещения, складове, казарма за войниците, магазини, както и немалка по размери църква. Според шефа на НИМ проф. Божидар Димитров откритието доказва, че животът в Търново е започнал не на Царевец, а на Трапезица – където са били първоначално и дворците на българските царе.

ЗЛАТНОТО СЪКРОВИЩЕ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА С. ИЗВОРОВО, ОБЩИНА ХАРМАНЛИ

Уникални средновековни надписи, селищен комплекс с крепостна

стена от края на 5 век и златно съкровище разкриха археолозите в землището край харманлийското село Изворово. В продължение на 3 месеца екипът на доц. д-р Борис Борисов (СУ „Св. Климент Охридски“) открива уникални находки: крепостни кули и колони, къща със съхранени предмети на бита, съдове за зърно, бижута и уникално златно съкровище от бронзовата епоха (III–II хилядолетие пр. Хр.). То представлява: златен накит, състоящ се от 320 мъниста: редуващи се малки сферични (2 мм) и големи с форма на ечемичени зърна (7 мм), с обща дължина 1,5 м, два златни предмета с форма на прешлени за вретено,

със соларна украса, златна и сребърна плочка, свързани със сребърен нит, сребърна халка и бронзов нож с каменен брус. Съкровището е намерено в една могила, чиито размери: 31 м в диаметър и височина 2,9 м. Подобни златни находки с форма на ечемичени зърна има открити само на о-в Крит – гердан с 24 мъниста. Проучването е показало, че могилата има два етапа на натрупване. Първият – през първата половина на II хил. пр. Хр. (средна бронзова епоха), а вторият – през II век след Хр. (римски период). През бронзовата епоха е оформена площадка от чакъл и трамбована глина, върху която е изградено гробно съоръжение. То представлява могила от кварцови камъни, с основа от глинеста пръст, с диаметър 8 м и височина 2 м. В основата на съоръжението е извършено погребение с кремация. Останките са пренесени в богато украсен глинен съд и са разпръснати между камъните. Именно, на същото ниво са открити изключително впечатляващи за тази епоха находки.

НЕКРОПОЛЪТ НА АПОЛОНИЯ ПОНТИЙСКА ОТ IV–III ВЕК ПР. ХР. В СОЗОПОЛ

Ст. н. с. Кръстина Панайотова работи от 20 г. в Созопол, където проучва некропола на Аполония Понтийска от IV–III век пр. Хр. – най-големия у нас. „Некрополът не престава да поднася изненади – под формата на интересни ритуали, прекрасни гръцки вази с позлата, над 200 гробове, хиляди артефакти“, казва тя. От април досега от екипът са открити няколко ценни лекита (съдове за благовония) – единият е с рядка червенофигурна украса, другият пък – с релефна украса с розети, на който е прилепено изображение на Горгоната Медуза, която според вярванията пази от зли очи. Той се оказал уникален, защото подобните съдове у нас са само три. Заедно с тези находки в гробовете са открити още бронзови пинсети, шпатулки, служещи за макияж, както и красиви бронзови пръстени, обеци и огледала.

ХРАМЪТ НА КИБЕЛА В БАЛЧИК

Нови ценни находки – шест статуи и два релефа, бяха открити през

април от Елина Мирчева, Радостина Енчева и Игор Лазаренко в храма на Кибела – Великата майка на боговете. Сред разкритите артефакти са четири статуи на Великата майка на боговете, една на Афродита и една на Дионис, повечето от които са мраморни. Варовикова статуя, която вероятно е местно производство, из-

образява богинята седнала. Разкрита е мраморна глава на Кибела със запазен червен цвят, както са украсявали статуите в античността. Открити са и релеф на Тракийския бог-конник и релеф на три танцуващи нимфи. Намерена е и варовикова плоча с релефно изображение на лъв. Надписите, намерени в храма, са над 20 (изцяло или почти изцяло запазени). Всички текстове, освен един, са на гръцки език. Античната сграда засега е единственият открит храм на Кибела в Източните Балкани и е най-добре запазеният елинистичен храм в България. Сградата най-вероятно е построена в периода 280–260 г. пр. Христа. Откритите находки – монети, керамика, надписи, свидетелстват, че храмът е функционирал без прекъсване до края на IV век след Христа или повече от 700 г.

СЪКРОВИЩЕТО В СЕЛО ГЪЛЪБОВО

Съкровище от 79 златни и сребърни монети откриха археолози в скалите край родопското село Гълъбово. Находката се състои от 5 византийски хиперперони и 74 венециански гроссо, съобщи ръководителят на екипа д-р Борислав Бориславов от Софийския университет. Монетите са открити само на 30 см под земята в скален процеп, затрупан с камъни, което е типичен начин за жертвоприношения от траките. Процепът бил в основите на светилище, което функционирало като християнски параклис. Петте златни византийски

монети с тегло между 4 и 4,5 грама са с изключителна изработка и датират между 1295 и 1328 г. Сребърните венециански пари са от началото на XIII век и представляват най-голямата монетна сбирка, откривана досега в Южна България. Учените предполагат, че намерените пари са на манастира и са укрити при едно от първите нахлувания на турци в Родопите между 1354 и 1362 година.

УНИКАЛЕН ОЛОВЕН ПЕЧАТ НА ИМПЕРАТОР АНДРОНИК II ПАЛЕОЛОГ ОТ XIV ВЕК

Уникатът е изваден през юли в района на с. Черешница, само на 2 км северно от Перперикон. „Печатът е вторият такъв открит у нас и десети в света. Това показва, че в подножието на Перперикон се е намирало имението на василевса. От едната страна е изобразен император Андроник Втори, а от друга – Христос. Открихме и изключително ценна керамика. Тя е китайски внос от XIV век. Досега такава е намирана само във Велико Търново, но излезе и тук“, каза проф. Николай Овчаров.

СРЕДНОВЕКОВНО УСТРОЙСТВО ЗА ДЕСТИЛАЦИЯ В СВЕТИЛИЩЕТО НА ОРФЕЙ

Проф. Николай Овчаров откри и античен казан за ракия от светилището на Орфей край Татул. Находката е от XII в., когато мястото е било имение на византийски аристократи. В такива съдове „аламбик“ през средните векове са дестилирани отвари от билки и алкохол. Използвани са за малки количества алкохол за нуждите на алхимици и магьосници, а не за промишлено производство, твърди археологът. Мястото е до античния и средновековен път, който е свързвал града на скалните хора с Тракия..

ОТКРИЕ ЗАМЪКЪТ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ВЛАДЕТЕЛ НА РОДОПИТЕ

Археолози от екипа на проф. Овчаров откриваха през август замък на средновековния владетел на Родопите, построен в средата на 14-ти век. Останките се намират на върха на скалния град Перперикон в близост

до единствената каменна кула. Основите на представителната сграда са запазени на височина 3 метра. Замъкът е бил в комплекс с отбранителната кула и най-голямото водохранилище на Перперикон. Според хрониките през 1343 година цар Иван-Александър е завладял Родопите след победоносна битка с Византия. Българският владетел назначава на Перперикон свой управител.

ЦЪРКВАТА „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ В ЦАРЕВЕЦ

По време на разкопките на църквата „Св. Иван Рилски“ в Царевец през юни, ръководени от проф. Николай Овчаров и д-р Хитко Вачев, бяха намерени над 300 монети, повечето

от които сребърни. Сред тях са и две византийски златни перпери от времето на император Алексей Комнин I и на Йоан Втори Комнин, шест монети на цар Иван Шишман и монети на османски султани. Археолозите се натъкнаха още на скелет на жена, на чийто пръст е имало масивен сребърен пръстен с украса от филигранни и инкрустирани зелени камъни, както и на богат некропол южно от църквата в покрита галерия, където са били погребвани представителни особи. Намерени бяха и 4 погребения, едното от които мъжко – при него са открити сребърни копчета и масивен златен пръстен с изображение на двуглав орел – символ на

царската власт през XIV век. Според проф. Овчаров е възможно погребеният сановник да е един от 110-те боляри, избити по заповед на Баязид в църквата „Свети 40 мъченици“ след превземането на Търновград от турците. Сред другите ценни находки бе и алабастрова икона с изображение на светец.

ТРАПЕЗИЦА

Оригинално кандило от цветно стъкло, каквото не е срещано досега в страната, изравя през август археологът Константин Тотев от новооткрита църква на хълма „Трапезица“. Уникатът, изработен най-вероятно във Византия, е голям колкото чаша. До него археолозите намират и част от голям железен кръст. Предполага се, че разпятието е било плячкосано от иманяри още преди 50 години. Това е първата по рода си находка в България. Църквата все още се проучва. Около нея има останки от стенописи.

На Трапезица през октомври са открити скелети на малки деца. Опустошително земетресение преди 600 г. е вероятната причина за струпването на човешки останки на едно място. Ст.н.с. д-р Йордан Алексиев напълно отхвърля подхвърлената от някои негови колеги версия намерените скелети да са на убити по време на османското нашествие българи. Основният му довод в подкрепа на това е, че по скелетите и костите няма открити следи от физическо насилие, прободни и порезни рани и белези от саби, мечове или турски ятагани. Около скелетите и костите са намерени само три посребрени копчета, едно стъклено кандило и две монети. От откритите до този момент скелети историците все още не могат да определят социалния или етническият статус на хората. Най-вероятно е те да са българи.

Дали обаче са били боляри, войскари или обикновени овчари, на този етап не може да се отговори.

ДРУМЕВА МОГИЛА

Археолози под ръководството на Георги Китов откриха през юни златни обеци от II–III век след Христа в Друмева могила край сливенското Старо село. Учените са намерили и две сребърни гривни и три бронзови пръстена в римски тухлен гроб в самия могилен насип. В устата на погребения е намерена траурна бронзова монета, а около врата е имало глинени мъниста. Друмева могила навярно е била храм на слънцето, предполага Китов. Тя е заобиколена от каменна ограда – крепидо. До скелета са намерени една бронзова лъжичка, игла и полирана каменна плочка. Това именно показва, че в гроба е погребан дивен лекари. Върху тази каменна плочка, с размери 15–20 сантиметра, той е разтривал лекарствата, а с лъжичката е мерел дозата, която е давал на своите пациенти.

ЯКИМОВА МОГИЛА

Златен нагръдник с растителна украса, дълъг 30 см, слевърни и бронзови съдове, бронзов меч и златен пръстен в плочка от ахат са намерени при разкопките от експедиция ТЕМП, ръководена от д-р Георги Китов край Сливенското село Крушаре през август. Върху камъка на пръстена е изобразен свирещ на лира мъж, може би Орфей или друг тракийски бог, покровител на музиката. Сред откритията на надгробната могила има още сребърни и бронзови съдове. Находките са от 5 в. Пр. Хр.

НАЙ-РАННИ СЛЕДИ ОТ ПРИСЪСТВИЕТО НА ЧОВЕК НА ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТИНЕНТ В ПЕЩЕРАТА „КОЗАРНИКА“

Екип на ст. н. с. Николай Сираков заедно с френския си колега д-р Жан Люк Гуадели изучава вече 15 години пещерата „Козарника“ край село Орешец, Видинско. Специалистите там се натъкват на уникални находки – следи от човешко присъствие на европейския континент отпреди

повече от 1,4–1,6 млн. години, заради което учените смятат, че в пещерата са живели първите хора на континента. В Европа са познати още десетина подобни обекти, в които са открити следи от праисторическите хора, но най-ранните следи от човек са безспорно доказани именно в пещерата във Видинско.

ОТКРИХА ЦЪРКВА НА ИМПЕРАТОР ЮСТИНИАН

Църква от VI век откри разградският археолог Георги Дзанев. При разкопките на базиликата върху римския град Абритус край Разград той се натъкна на основния камък, който се полага в градежа. Камъкът се намира в основата на стената, изграждаща абсидата на църквата. Върху него е издялан красиво оформен християнски кръст. Съгласно църковните канони, преди да започне строежът на един храм, се освещава мястото и се полага основният камък, и едва тогава вече може да се започне изграждането на зидовете, обясниха свещеници. Строежът на базиликата е датиран VI век, най-вероятно от времето на император Юстиниан Велики (527–565), който е известен като ревностен защитник на християнството. По време на неговото управление са построени стотици църкви из цялата Византийска империя, сред които и „Света София“ в Константинопол.

АНТИЧНИЯТ НЕКРОПОЛ НА МЕСАМБРИЯ

В участъка от некропола, отреден за строителство на бъдещата общинска сграда, бяха проучени два гроба с богат и интересен инвентар. През август в единия от тях, където погребението е станало в края на 4 век пр. Хр., бе открит странен предмет, състоящ се от 17 бронзови тръбички,

свързани една с друга. Става въпрос за добре запазена бронзова сиринга-музикален инструмент, датиран от сребърна драхма на Александър Велики (336–323 г. пр. Хр.). Според учените това е най-древният музикален инструмент от този род, открит при археологически разкопки. В друг от гробовете бяха открити златни гробни дарове, които включват чифт обеци с глави на менади, златна закопчалка от огърлица и златен пръстен – халка. Закопчалката на огърли-

ца е от познатия тип с лъвски глави. Обеците с глави на менади показват изключително прецизна изработка и голямо майсторство. Златните накити датират от 3 век пр. Хр.

ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ

Търговищкият археолог Ангел Конаклиев откри през юни сребърно съкровище от 50 венециански сребърни монети и сръбски грошове по време на разкопки във Велики Преслав. Досега в старата българска столица са намирани само златни и бронзови монети. Съкровището е открито в Дворцовия комплекс. Датирано е в края на 13–14 век. От едната страна на монетите е изобразен Исус Христос на трон с написани на гръцки и латински думи „dux“ – вожд и „rex“ – крал, от другата – владетел и светец – закрилник. Археолозите са установили изображенията на светците Силвестър и Стефан. Друга уникална находка на търговищкия археолог е намереният от него оловен владетелски печат на цар Петър, синът на Симеон Велики.

Според екипа археолози Стела Дончева и Ангел Конаклиев уникалните монети са доказателство за оживените търговски връзки, за които още през IX век съобщават историческите хроники.

Печат на цар Симеон бе открит във Велики Преслав през август, събщи археологът Ирина Щерева. Той е запазен в изключително добро състояние. Печатът е оловен, с изображение на Исус Христос от едната страна и на Божията майка от другата. Подобен е на намерения печат на цар Борис-Михаил, бащата на Симеон, но надписът на него е на гръцки език. Находката е от първите години на управлението на цар Симеон.

ПЛИСКА

Старши научен сътрудник от Националния археологически институт с музей при БАН Павел Георгиев събщи, че в старата столица Плиска е открито съоръжение с дървена конструкция, в което вероятно са се извършвали предхристиянски ритуали. „В Плиска за пръв път попа-

даме на подобно съоръжение, това вероятно е един от първите строежи, свързани с култови практики от времето преди покръстването на българите“, казва археологът. Според археолозите съоръжението е изградено след 811 година. То има четириъгълна форма, а стените му вероятно са с дължина над 10 метра. Вкопано е на 1,50 м. от равнището на терена. Подът е бил настлан с тухли, а в центъра на съоръжението са били изградени 2 малки тухлени камери. В тях са открити части от съдове, следи от храна и бронзова обеча. Под пода на съоръжението в специални ями са открити и каменни печки.

По материали от българските медии